

KATEDRALA SVOBODE

ALI SLOVENIJA POTREBUJE NOVO STRANKO? O TEM NE DVOMIMO. AMPAK KAKŠNO IN ZAKAJ?

Razprava, ki je bila v četrtek, 10. januarja 2019, v dvorani kavarne Maximarket

Povzetek

Konvencije se je udeležilo okrog 60 *ad personam* vabljenih ljudi, večinoma iz akademskih in strokovnih poklicev, novinarjev, diplomatov in iz drugih intelektualnih krogov. Uvodno so bili omenjeni prvi programi neodvisne in demokratične Slovenije, pa tudi današnje razmere, ki niso daleč od tistih, zaradi katerih se je začelo pomladno gibanje, tudi pomanjkanje svobode in zasebne pobude v gospodarstvu, zdravstvu, izobraževanju in drugje. Katedrala svobode je bila opredeljena kot združenje za politično premišljevanje in presojo delovanja oblasti, torej kot *think tank*, ne pa kot stranka v nastajanju ali celo kot bodoča politična stranka.

V uvodnih nagovorih in v razpravi, ki jim je sledila, so udeleženci opozorili na pomanjkanje podpore za svobodne intelektualne pobude na Slovenskem, pa tudi, da svobode in strank v Sloveniji pravzaprav ne primanjkuje, primanjkuje pa dostojanstva in dostojnosti, ki sta značilnosti meščanske ureditve. Glede strankarskega življenja v Sloveniji je bila odmevna ugotovitev, da pri nas pravih strank kot institucij pravzaprav nimamo. V zahodnem svetu so stranke namenjene politični socializaciji, izobraževanju in oblikovanju političnih osebnosti: medtem ko je v demokratičnih državah članstvo v strankah običajno, gre v Sloveniji za zadrege in abstinenco.

Stranka globoke države in etatizma nadaljuje tradicijo stranke socialističnega samoupravljanja, kakršno smo poznali pred tridesetimi leti. Katedrala svobode je nasprotno zamišljena kot začetek resne razprave o problemu strank v slovenski demokraciji. Politične stranke naj bi bile v moderni ustavni demokraciji konstituirane na podlagi političnih in drugi interesov, tudi z določeno ideološko ali vsaj izoblikovano dolgotrajno programsko politično osnovo. Pri nas pa so prav obratno stranke šibke, nastajajo zlahka, pogosto za konkretne volitve, veliko jih je, so praviloma majhne, s po par sto člani. So le rahlo institucionalizirane, z nerazdelanimi programi, razen če idej njihovih voditeljev, ki so pogosto bolj *ad hoc* opredelitve do konkretnih problemov, kot pa domišljeni politični programi, ne smatramo za programe. Skratka, stranke so pri nas šibke, večinoma daleč od pravih političnih strank, zato so danes tu, jutri jih ni več čutiti, člani pa se selijo iz ene v drugo.

Če pridejo na oblast stranke, ki iščejo za pomembne državne funkcije kadre izključno znotraj lastnega članstva ali pristašev stranke, ima to slabe posledice za vodenje države. Zato imamo na pomembnih položajih številne funkcionarje brez prepričljivih vodstvenih in političnih izkušenj in znanja, z malo sposobnosti in ugleda. Posledica je neučinkovitost oblasti, zapletanje, birokratizacija, zaostajanje na vrsti področij, ki je očitno tudi v infrastrukturi. Ob šibkih vseh treh vejah oblasti ima preveliko dejansko oblast globoka država - razni lobiji in povezave, neformalni krogi, ki v ozadju odločajo, za odločitve pa ne odgovarjajo. Posledica številnih šibkih strank, katerih večino sploh težko smatramo za prave politične stranke, je nezaupanje ljudi v tako strankarsko demokracijo in v demokracijo sploh. K temu prispeva tudi neustrezen volilni sistem, ki ne zagotavlja dovolj vpliva volilca in njegovega glasu na rezultat volitev.

Ali pa v Sloveniji ob že obstoječih strankah rabimo še kako, je odprto vprašanje. Vsekakor razpravljalci Katedralo svobode ne vidijo kot novo stranko. Potrebna in koristna pa bi bila stranka, v kateri bi se konstituiral pomemben interes na podlagi svobodnih pobud zasebnega podjetništva v gospodarstvu, zdravstvu, izobraževanju in tudi v drugih dejavnostih. Ta interes, vse pomembnejši tudi pri nas, saj iz njega raste gospodarska moč, pa tudi učinkovitost države in s tem blagostanje njenih prebivalcev, ni konstituiran ali dovolj izpostavljen v nobeni od obstoječih strank. Taka stranka naj bi imela za glavno programsko smer delovanja in vzpodbujanja vrednote podjetništva, ustvarjalnosti, zasebne pobude in meritokracije - namesto mediokracije. Obstaja odprt prostor za ustanovitev take stranke z močjo na podlagi jasnega in dolgoročnega programa, ki bi bila protiutež nasprotovanjem, pogosto tudi sovražnim odnosom do zasebne pobude: taka parlamentarna stranka naj bi nasprotovala birokratskim oviram ter naj bi širila prostor za sproščeno pobudo ustvarjalnih, podjetnih ter inovativnih ljudi. Zagotovila naj bi dokončni prelom z miselnostjo, da je dobro in naše le tisto, kar je v rokah države, in da bi morala prav država poskrbeti za vse. Program take stranke bi postavljala v ospredje racionalno organiziranost naše države in družbe kot sestavnega dela modernega sveta ter moderne evropske državnosti in ustavnosti. Stranka, ki bi razumela, kaj vodi naprej, kaj pa v zaostajanje in ne nazadnje v folklorni rezervat.

Razlage, pobude in predlogi iz razprave

I.

Zakaj mladi ljudje zapuščajo Slovenijo?

Fake news ni nekaj novega. Fake news smo doživljali veliko let, varovali so jih pa državna propaganda, policija in človeška neumnost. Nekoč, še predno je to postala *režimska pot*, sem se odpravil - po sledovih Frana Levstika - na individualen pohod iz Litije do Čateža. Ob poti sem srečal starejšo gospo, ki mi je povedala naslednjo zgodbo: "Vsak konec tedna, ponoči zažari nebo in se zasliši strašansko grmenje. Nato pristane tukaj velik avion in iz njega izstopi sam predsednik Kopit!" Poznejši sogovorniki so mi povedali, da je Janez Zemljarič tamkajšnjo nekdanjo šolo preuredil v vikend in da je na obisk večkrat s helikopterjem priletel Franc Popit, ki je bil takrat predsednik republike. Ti nočni obiski so se potem - po volitvah 1990 - nehali, neko znamenito socialistično podjetje pa je objavilo oglas: *Psi lajajo, karavana gre dalje!*

Katedralo svobode razumem kot *varovanje prostora svobode*. To razumevanje izhaja iz prepričanja, da obstaja pomanjkanje svobode. V bistvu gre za pomanjkanje *pravice* do svobode. Mnogi smo živeli v pomanjkanju pravic in svobode velik del svojega življenja. To pomanjkanje je bilo tako silovito, da se ga včasih nismo niti zavedali. *Udba* nas je zasledovala in terorizirala - tudi mene osebno - celih 16 let. Prisluškovala je mojemu telefonu, brala moja pisma... Pomanjkanje (čas suhih krav) se je *nehalo pred tridesetimi leti*, vendar takrat nismo bili dobro pripravljeni in se nismo zavarovali. Obdobje debelih krav je trajalo kratek čas.

Življenje na napačni strani zgodovine. V prvi svetovni vojni in po njej so se Slovenci (skupaj z drugimi poraženimi državljani Avstro-Ogrske) znašli na napačni strani zgodovine. (Majniška

deklaracija 1917 je bila deklaracija jugoslovanske enotnosti.) Bili smo kaznovani z izgubo Primorske in Koroške. Zavezniška zmaga v drugi svetovni vojni je Slovence postavila na pravo stran zgodovine, vendar je bil ta položaj razveljavljen z revolucijo, ki je Slovence vrnila na napačno stran. Slovenci smo začeli življenje na pravi strani zgodovine v drugi polovici 80. let

Obletnica SDZ. Od ustanovitve Slovenske demokratične zveze je minilo natančno 30 let. Leta 1987 so nas preganjali zaradi Nove revije, leta 1988 zaradi pisateljske ustave. Četverici je sodilo vojaško sodišče. Leta 1989 je račun za elektriko pri meni doma znašal 600 milijonov dinarjev. Veliko denarja za malo muzike. Bilo je dovolj. SDZ in Demos sta (tudi pred tridesetimi leti) objavila drugo Majniško deklaracijo, ki je bila program slovenske nacionalne države. MD 1989 govori o "družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenije". To pomeni uporabo vseh razpoložljivih moči, ne le vladnih strank!

Slovenija je bila zasnovana kot država, ki skrbi za državljane. Mnogi ljudje povečujejo državo in se trkajo po prsih, da so domoljubi. S tem ni nič narobe, vendar dostojanstvo države, oblasti in ustanov ni samo sebi namen, ampak je v funkciji čim bolj učinkovite skrbi za blaginjo, človekove pravice, izobrazbo, varnost, zdravje... ljudi.

Vlada. Koalicija - podobno kot nekdanje vlade v socializmu - nasprotuje svobodni podjetniški pobudi, zasebnemu zdravstvu in šolstvu, se norčuje iz slovenske vojske in Nata. Brez zasebnega zdravstva bi na ozdravitev čakali do smrti. Na Evropskem svetu bi morala predlagati evropske rešitve, vendar je brez idej, tistega, kar nastaja zunaj nje, ne priznava.

Zadnje čase se - ob tem, da se razburjamo zaradi migrantov in azilantov - razburjamo, ker mladi ljudje zapuščajo Slovenijo. Nekaj časa iščejo, poskušajo kaj spremeniti, potem pa obupajo in zapustijo domovino. Lahko se razburjamo, vendar ne bi smeli biti presenečeni. Že France Prešeren je skoraj 200 let nazaj napisal: *Če domá jim dobro ni, žerjavi se čez morja vzdignejo.*

Zunanja politika. Slovenija zaostaja. Nekoč se je Jugoslavija (pod vplivom Sovjetske zveze) odpovedala Trstu, kjer živi 50.000 ali več Slovencev. Danes se odpovedujemo Kopru. Sosedne države gradijo obvoznice do Srednje Evrope, ki jo naša oblast sploh zaničuje, saj trdi, da smo svetilnik demokracije v morju desnih in populističnih, če ne že fašističnih režimov. Medtem ko Slovenija zaostaja, nas Hrvaška prehiteva. Naivnosti v zvezi s slovensko-hrvaško državno mejo je sledila tako rekoč prekinitev diplomatskih odnosov z Zagrebom. O slovensko-hrvaških odnosih bi morali organizirati mednarodno (znanstveno? mirovno?) konferenco s sodelovanjem strokovnjakov za mednarodne odnose, če je mogoče tudi predstavnikov Nata in EU. Konferenca bi morala razkriti resnico o slovenskem ljubosumju (Jadran, turizem) in omahovanju med ljubeznijo in sovraštvom do Hrvaške. Soočiti bi se morali z realnostjo in poiskati točke skladnosti. Slovenska diplomacija - z ministrom na čelu - bi morala to resnico razložiti vsem članicam EU in Nata. Sicer bi se morala Slovenija nehati izogibati stikom z ZDA in srednjeevropskimi državami, v EU pa bi morala energično zastopati svoje interese.

II.

Zakaj sploh nimamo političnih strank?

Normalna demokratična in pravna država predpostavlja dobro urejene politične stranke. Takemu opisu ustreza stranka, ki deluje kot institucija. Stranka, ki je več kot seštevek aktualnih članov in ki znatno presega konkretno strankarsko elito ali vodjo; ki je ustanovljena za na dolgi rok; ki ima dolgo tradicijo; ki je predvsem finančno stabilna in avtonomna; katere široko znotraj-strankarsko pluralno članstvo je zlito s konkretnimi družbenimi interesi vse od lokalne do državne ravni, vključujoč vse pomembne družbene podsisteme, najbolj pa ekonomijo; in katere namen je priti na oblast za ustvarjanje po svoji politični podobi oblikovanega skupnega dobra za največje število, ne le za parazitske interesne skupine.

Taka stranka je zasidrana v družbi, odslikava dejanske družbene interese, zato ne more niti nastati niti izginiti čez noč. Taka stranka lahko opravlja svoje temeljno poslanstvo v državi, ki je politična socializacija. Opismenjevanje državljanov, vključujoč otroke in mladino, v javnih, to je političnih zadevah. Taka stranka lahko in mora zagotavljati svoje lastne predpostavke, ki se izražajo v obliki ustvarjanja lastnega profesionalnega, meritokratskega političnega kadra, ki stranki omogoča, da po prihodu na oblast lahko učinkovito in odgovorno vlada.

Slovenski problem ni samo, da nimamo politične stranke, ki bi jo volil(i) zato, da bi se končno okrenili v smer neke skromne družbene normale. Slovenski problem je, da, upoštevaje zgoraj našete kriterije, političnih strank sploh nimamo. Čeprav smo na prvih demokratičnih volitvah postavili strankarski ustroj, ki je spominjal na dobro urejene evropske demokracije, se je v naslednjih letih slika povsem popačila in dokončno spridila. Ob opisanem institucionalnem gnitju so, seveda, zgnile tudi politične stranke. Kaj imamo danes? Jalov nabor političnih društev, samozvanih list, ki so identične njihovim (proslulim) voditeljem, za katerimi je prazen nič. Slovenske politične stranke so obubožane, podkadrirane, notranje anemične, brez naboja in strankarske demokracije. Strmijo za brezidejnimi, popolnimi lojalisti in privlačijo pretežno le še brezskrupulozne povzpetnike, ki se niso uspeli uveljaviti ali prodati drugje.

III.

Zakaj se četrtna volilcev ne udeležuje volitev?

Zadnjih dveh državnozborskih volitev se je udeležilo zgolj polovica volilk in volilcev. Leta 2014, 51%, letos 52 %. Ta volilna udeležba kaže, da četrtna volilcev, 400.000 njih, ne vidi svojih zastopnikov v obstoječih političnih strankah. Zato se volitev ne udeležujejo.

V Sloveniji je svobodno demokratično naravnana civilna družba, kolikor sploh jo je, odrinjena na rob roba. Zato menim, da moramo kot civilna družba v Katedrali svobode uveljavljati prioritete svobodnega gospodarskega in socialnega razvoja družbe. Tudi kot odgovor večinskim političnim interesom in interesom civilne družbe, ki podpira t.im. leve politične interese in je v precejšnji meri financirana iz javnih sredstev. Ti še vedno stremijo k ohranjanju obstoječih monopolnih okolij, reliktoev nekdanje države, v vseh njenih sistemih in sub-sistemih in z njimi povezano korupcijo. Za ta del političnega, mišljenjskega prostora je značilno psovanje z neoliberalizmom vsega, kar predstavlja odmik od z marksizmom impregniranega mišljenja.

V državah razvitega sveta obstajajo različne fundacije, kot oblike civilne družbe, ki jih pri nas ne poznamo in so pomemben sogovornik v kreiranju prioritet države. Javnost in mediji jih sprejemajo kot presežek, ki prispeva k razvoju države.

Koga in kako bo s svojim delovanjem navdihnila Katedrala svobode, je odločitev, ki je odvisna od ciljev, ki si jih bomo zastavili in kako se jih bomo lotili. Prioritetni cilji so zapisani v ustavi RS, predvsem pa v določilih, ki govorijo o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah.

IV.

Nova stranka za podjetniško pobudo in gospodarsko svobodo

Glede političnih strank se strinjam, da je za uspešno in dolgotrajno delovanje politične stranke ključno, da je institucija in da deluje kot institucija. Na ključni izziv srečanja "Ali potrebujemo novo stranko - kakšno in zakaj" odgovarjam s pozicije aktivnega državljana in nekoga, ki je bil več desetletij in je ponovno aktivno vpet v življenje ene od slovenskih političnih strank.

Z njeno predhodnico Slovensko kmečko zvezo, katere 30 letnico ustanovitve 1988 smo obeležili tudi z odkritjem spominske table v vstopu v Unionsko dvorano decembra 2018, je Slovenska ljudska stranka neizbrisno vklesana v konstitutivne demokratične temelje slovenske države, tudi s tem, da je bila trden člen Demosa. Moja temeljna izkušnja, tudi iz štiriletnega vodenja politične stranke, je, da je to delo nehvaležno, zelo naporno, stresno in da v javnem diskurzu ni cenjeno. Toda po drugi strani je za zdravo, bogato in dinamično politično življenje vsake nacije ključno, da je spoštovan politični angažma kot tak, še posebej pa, da se ceni aktivna udeležba posameznika in ljudi v življenju političnih strank. To občutje je bilo prisotno z prvih letih ob slovenski demokratični prebuji in v prvih letih mlade slovenske države; nato pa se je postopoma izgubljalo in danes je stanje porazno - normalen in časten državljan naj se ne bi ukvarjal z strankarskim delovanjem.

Torej, ali Slovenija potrebuje novo stranko; še posebej stranko, ki bo dosledna v zagovarjanju svobode, zasebnega podjetništva, zasebnih pobud v drugih družbenih podsistemi. Seveda jo potrebuje! Je pa potrebno pogledati, ali številni nabor registriranih in delujočih političnih strank v Sloveniji tega že ne ponuja, kot se je v svojem nastopu spraševal eden od uvodnih razpravljalcev. Priznati je potrebno, da jih nekaj s tako usmeritvijo že deluje, niso da dovolj prepričljive, da bi bile na volitvah dovolj opažene, in da bi tudi vstopile v slovenski parlament. Tu želim omeniti, da se tudi v SLS, ki ji že dvakrat ni uspelo priti v Državni zbor, po zadnjem kongresu in poenotenju dogajajo pozitivne spremembe. Med drugim bo v njenem okviru zaživela razvojno-politična platforma Partnerstvo za prihodnost, ki bo programsko pokrivala vsa tista področja, ki so ključna za uspešno delovanje slovenske države.

Vidim jo tudi kot spodbudo delujočim političnim strankam, še posebej tistim "iz pomladnih časov" (kot jih je odlično poimenoval eden od uvodnih govornikov), pa tudi nekaterim, ki so nastale pred kratkim, da zdinamizirajo svoje programske poudarke, da modernizirajo svoje koncepte političnega delovanja in da se, kar je morda ključno, sistematično pripravljajo za pomladitev svojih vodstvenih ekip. Tu vidim obojestransko dobro priložnost - da bodo nekatere nove koncepte, ki jih bo rojevala Katedrala svobode vgradili v svoje programske in operativne politične akcije in da bo Katedrala svobode pri pripravi delovanja Konvencije za nacionalni program odprta za aktivno sodelovanje posameznikov iz kroga omenjenih političnih strank. Enim in drugim želim uspešno pot naprej, saj nas "ene in druge" Slovenija resnično potrebuje.

V.

Konservativna demontaža novega razreda v imenu ekonomske in osebne svobode

Svoboda je dragocena. Tako dragocena, da si zasluži katedralo. Tako je treba odgovoriti na zajedljive komentarje, ki so se z leve zgrinjale na pobudo Petra Jambreka. Veliko kritiziranja, najedanja, zmrdovanja je bilo tudi na desni. Toliko, da je jasno, da desnica, ki ima tako desnico, sploh ne potrebuje levice, da bi jo tlačila k tlom. Da pri svobodnjakih pravzaprav ne gre za desnico, ni olajševalna okoliščina. Skratka, svobode pri nas ne maramo. Morda zato, ker je ne poznamo. O tem bo ta kolumna.

Svoboda naroda

Svoboda je na slabem glasu od leta 1945 naprej, ko se je udejanjilo geslo smrt fašizmu, svobodo narodu. Svoboden ni bil narod, svoboden je bil samo delavski razred, pravzaprav samo njegova avantgarda, pa še te ne preveč, saj so jih tovariši kar nekaj poslali na Goli otok in druga koncentracijska taborišča. Svoboden narod ni pomenil tudi svobodnih posameznikov.

Leto in pol po tem, ko je zasijala svoboda, na začetku 1947, je predsednik ljudske skupščine dr. Ferdo Kozak pisal Jožetu Plečniku po svojem sekretarju:

»V imenu tov. Predsednika Ljudske skupščine Dr. Ferda Kozaka vas vljudno prosim, da bi se danes popoldne ob peti uri zglasili v stanovanju predsednika na Šubičevi deset. Predmet pogovora bi bil: zidanje slovenskega parlamenta. Smrt fašizmu – svobodo narodu«.

Plečnik je odgovoril s starim projektom parlamenta na Gradu, kar pa ga je oblast zavrnila in ga obvestila, da bodo naredili javni natečaj. Plečnik je v manj kot pol leta nazadoval od povabljenega graditelja slovenskega parlamenta v enega od tekmecev v natečaju. Ni se ga udeležil. Ker pa tisti natečaj ni dal primernih rezultatov, se je v tretjem poskusu ljudska skupščina odločila povabiti pet arhitektov, med njimi tudi Plečnika. No, in za to je Plečnik narisal in izdelal maketo za stavbo s stožčastim stolpom, ki je zdaj poznana kot »katedrala svobode« (vir).

Svoboda kot moralni temelj

In kot pravim, svoboda katedralo zasluži. Pri nas še posebej, ker je med vsemi temelji vrednot v Sloveniji najbolj zapostavljena.

Po teoriji moralnih temeljev Jonathana Haidta je svoboda samo eden od moralnih temeljev, na katere ljudje naslanjajo svoje občutke za prav in narobe. Poleg svobode so ti temelji še skrb oz. sočutje, pravičnost, pripadnost, hierarhičnost in svetost. Na začetku našete vrednote veljajo za bolj leve, tiste z druge polovice pa najdejo podporo samo na desni.

Prva iluzija, ki jo je treba zagovornikom svobode razbliniti, je dejstvo, da je svoboda edina ali pa daleč najbolj pomembna od vse temeljev. S tem pomirimo tiste, ki imajo strah pred svobodo. Dobra politika zna nagovarjati vse temelje, seveda pa ne vseh enako. Za liberalce velja, da nekaj bolj v ospredje postavijo svobodo, zgolj tisti najbolj doktrinarno zadržti pa ne vidijo ničesar drugega.

V slovenskem političnem prostoru so na temelj skrbnosti postavljene najbolj leve stranke kot so Socialni demokrati, Levica in DESUS (v deklarirani skrbi za upokoјence). Leva sredina poskuša pretirano skrb uravnotežiti s pravičnostjo, ki terja, da ljudem le ne poberemo treh četrtin vsega zasluženega. Nekatere, npr. Lista Marjana Šarca, se spogledujejo tudi z »desnimi« vrednotami nacionalne pripadnosti. Slednja je dominantni temelj za stranko SDS. Nova Slovenija – krščansko ljudska stranka v svojem programu kombinira tradicionalne krščanske vrednote in gospodarski liberalizem.

Svoboda ni ena, nam vsem dodeljena

Če poenostavimo in svobodo razcepimo na svobodo od zavor, ki ti jih postavljajo drugi ljudje, in svobodo od zavor, ki ti jih postavlja lastna vest, pridemo to dveh svobod – ekonomske, kjer ti drugi ljudje ne pobirajo dohodka in te ne ovirajo pri bogatenju, ter osebno svobodo, kjer te tradicija, narava, vest ne ovirajo pri tem, kaj se »spodobi«, in si dovoliš svobodno paradirati.

V parlamentu imamo veliko strank, ki podpirajo osebno svobodo, ne pa ekonomske. Zunaj parlamenta je ostala stranka, ki je bila proti osebni in ekonomski svobodi, v parlamentu imamo stranko, ki je proti osebni svobodi, pa za ekonomsko. Stranke, ki bi zagovarjali obe svobodi, pa ni. Tu bi bila lahko niša, ki jo je leta 2011 zapolnila Lista Gregorja Viranta.

Ampak na zadnjih volitvah je kandidiralo dvajset strank in prav vse kombinacije različnih svobod in nesvobod so bile pokrite. Le ljudje zanje niso glasovali.

Lažna dilema

Za bralce se mi zdi najbolj zanimivo vprašanje, ali je res neka kontradikcija v tem, da se desnosredinske stranke zavzemajo za ekonomsko, ne pa tudi za osebno svobodo.

Motive za svobodo, ki jih najdemo pri klasičnih liberalcih, so utilitarni: svoboda omogoča, da so človeški potenciali boljše izkoriščani. Če imajo ljudje svobodo razmišljati, govoriti in delati po svoje, bo več ljudi mislilo, več bo inovacij, več bo napredka, kot če so za to potrebna dovoljenja oz. če vsi delajo in mislijo enako. Ko je Hayek utemeljeval, zakaj ni konservativec, je poudaril prav odsotnost inoviranja, ki da nastane, če se ljudje konzervativno držijo uhojenih poti ter oklepanja statičnih družbenih hierarhij, kjer so eni ves čas zgoraj, drugi pa ves čas spodaj.

V dobi pametnih telefonov, električnih avtomobilov in genetsko modificiranih živih bitij se seveda ni mogoče odpovedati napredku, zato je edino pametno, da se zdaj konservativci spomnijo božjega nasveta Adamu in Evi: »napolnita zemljo ter podvrzita si jo«. Planet si lahko podvržemo samo z znanjem in inovacijami in te prinaša ekonomska svoboda. In konservativci v Sloveniji si seveda želijo spremembo obstoječih hierarhij in demontažo novega razreda.

Po drugi strani pa so konservativci skeptični do eksperimentiranja z globokimi tradicijami in inštitucijami, ki so se spontano – torej svobodno – vzpostavile skozi tisočletja in več. Na tej točki najdemo tudi razliko med pravim in lažnim individualizmom. Pravi individualizem spoštuje spontani red, ki se je vzpostavil skozi evolucijo in oblikoval inštitucije, kjer se srečuje individualno in skupno. Lažni individualizem se nasloni na teoretično idejo, da je svoboda posameznika pač omejena s svobodo drugega, drugače pa nikakor ne, in je torej dovoljeno vse, za kar se kolikor toliko demokratično dogovorimo.

Kaj je dovoljeno, nekateri bi ljudi celo silili v ureditev, ki da je boljša, saj da prinaša več svobode. Praviloma gre za svobodo od zavor, ki jih je človeštvo postavilo tako svojim nagonom kot nekaterim svojim racionalnim premislekom. Primer take zavore je npr. svetost življenja. Čeprav bi bilo morda s stališča porabe virov racionalno evtanazirati npr. umsko prizadete ali stare, tega zaradi omenjene zavore ne počnemo. Čeprav bi si morda vsak želel »svoje bližnjega ženo«, se to ne dela, pa čeprav ne trči ob svobodo koga drugega. In nič ni narobe, če skupnost ljudem nekoliko pomaga pri vzdrževanju tovrstne nesvobode.

Na približno na tak način se razlikujeta tudi pravi in lažni liberalizem. Pravega je v Sloveniji malo, lažnega več, pa še ta je ekonomsko pohabljen.

Skratka

Absolutna svoboda, tako kot absolutna skrb ali absolutni nacionalizem, je škodljiva, ker zanemarja vse druge moralne dimenzije. Znotraj diskusije o svobodi pa je treba znati razlikovati med tem, katero svobodo velja omejevati – tisto, ki si jo želijo človeške slabosti; in katero svobodo spodbujati – tisto, ki bi jo omejevale človeške slabosti. To modrost v politični prostor že prinašajo stranke, ki kombinirajo ekonomski liberalizem in tradicionalne vrednostne temelje. Še bolj prisotna pa bi morala biti v prostoru javnega dialoga.

VI.

Gentlemen's Agreement o ključnih dilemah in rešitvah

Veseli me misel, da bi 'gibanje' v okviru Katedrale svobode postalo stičišče starejše in mlajše generacije ljudi s širokim razponom mišljenj o bodočnosti slovenske države.

Zelo primerno se mi zdi, da smo razčistili glede ideje, da Katedrala svobode ni zametek neke nove stranke. Priznam, da me je tisti del naslova, ki je zatrjeval, da vsekakor potrebujemo novo stranko nekoliko zmedel. Zakaj? Ne morda zaradi tega, ker bi je v resnici ne potrebovali. Prav nasprotno. Morda bi jih potrebovali celo še več in to povsem novih, z jasno definiranimi smerni v različnih političnih, ideoloških, ekonomskih vidikih. Problem, ki ga vidim je v tem, da z "novo" stranko v Sloveniji samo zvečujemo entropijo. V slovenski 'eliti' in med slovenskimi voditelji manjka minimalni konsenz o smereh rešitev (ne o dejanskih rešitvah samih!) za sedanje in bodoče probleme družbe kot celote v katere bi Slovenija lahko zašla oz bi jih morala reševati. Brez trdnih temeljev povsem primarnih odločitev celotnega (ali vsaj večjega dela) slovenskega prostora je vse 'novo' precej nebogljenost, saj je prav 'nastajanje vedno novega' prineslo med slovenske volivce precej nezaupanja. Ubesedenje in nekakšen sporazum ('*gentlemen's agreement*') o minimalnem skupnem imenovalcu in delovanje v smeri tega, da se v javnem mnenju zasidrajo neka trdna, recimo temu pogojna 'etična načela politik' bi moral biti, osnovni namen in cilj delovanja v okviru Katedrale svobode.

Vemo, da ima danes Slovenija esencialne probleme skoraj na vseh glavnih segmentih družbe: v sodstvu, gospodarstvu, šolstvu, zdravstvu, socialni, kulturi, urejanju prostora, ... Prav dejstvo, da je v naši družini toliko težav na tako elementarnih nivojih, je znak, da so temelji na katerih gradimo, slabo razumljeni ali namensko nespoštovani.

Menim da ni glavni cilj, da bi razumniki okrog Katedrale svobode sestavili nekakšen 'nacionalni program', ki bi ga lahko katera od strank sprejela, (čeprav tudi kaj takega ne gre

zanemariti in bi bilo dobrodošlo), ampak predvsem ubesediti, poudariti in tudi jasno argumentirati ter razložiti zmote, napačne usmeritve, napačna razumevanja družbenega razvoja, napačna zaveznitva in tudi napačne odločitve, ki nas oddaljujejo od sodobne demokratične in pluralne družbe.

Z drugimi besedami, ker še nismo na stopnji, da bi lahko samo našli probleme in podali rešitve, moramo prej postaviti jasne prioritete in smeri za odločitve v rešitvah, ki naj bi jih sprejemali. Čeprav smo seveda mislili, da smo z osamosvojitvijo to stopnjo že dosegli, pa smo žal spregledali dejstvo, da je sicer res več kot 90 % ljudi glasovala za 'neodvisno' Slovenijo, vendar, žal, samo polovica od njih za spremembo usmeritev in prioritete.

Naj navedem samo nekaj dilem pri prioritetah in usmeritvah, ki jih očitno v naši družbi nismo rešili oz. jih rešujemo arbitrarno od problema do problema in bi jih morali pri Katedrali svobode prvenstveno nagovoriti:

- Dilema: javno – zasebno; privatno – družbeno (lahko imamo obe smeri, vendar je treba določiti prioriteto: torej katera daje družbi boljše možnosti razvoja).
- Dilema: pravna država - socialna država (lahko in moramo imeti obe, vendar mora pravo določiti meje sociale in ne obratno; in to na vseh področjih).
- Dilema: pravice – dolžnosti in odgovornosti. Gre za razmerje med pravno zaščito pravic in etičnim usmerjanjem in določevanjem dolžnosti in odgovornosti. Čim bolj je pravica materialno osnovana, je hkrati tudi relativna glede na možnosti države - v nasprotju s pravicami, ki so za vse enake, se dolžnosti in odgovornosti večajo s položajem v družbi.
- Dilema: individualizem – skupnost. V kakšnem razmerju delujeta obe komponenti: v kolikšni meri si lahko skupnost podredi individuum?
- Dilema: enakost – enakopravnost. Koliko različnost/enakost bogati/siromaši družbo; diverziteta narave/diverziteta mišljenj?

Ne gre za to, da teh dilem vsak izmed nas ne bi vsaj intimno že razrešil. Gre za to dnaj bi Katedrala svobode javno, glasno in pogosto izpostavljala kdaj, kje in kako se pri reševanju naših problemov grobo kršijo ali izigravajo rešitve teh dilem. Moje mišljenje je, da različni akterji v slovenski politiki opisane dileme rešujejo zelo različno in, kar je najslabše, jih rešujejo v različnih situacijah zelo arbitrarno in predvsem brez pojasnil in razlag. Prav ocenjevanje ravnanj na podlagi izdelanih odgovorov na različne vidike, tudi pri posameznih dilemah, bi moralo nastavljati ogledalo slovenski javnosti pa tudi politikam. Posamezna dilema ima lahko v specifičnih primerih specifičen odgovor, vendar je treba pojasniti zakaj je temu tako, kaj se je tehtalo in kaj je pri odločitvah prevladalo.

KATEDRALA SVOBODE, Sporočilo za javnost št. 2., sprejeto na seji Odbora dne 16.01.2019.